

Journal of Global Tourism And Technology Research

ISSN: 2717-6924

<https://dergipark.org.tr/en/pub/jgtr>

Uluslararası Turizm ve Teknoloji Araştırmaları Dergisi

Araştırma Makalesi – Research Article

DOI: 10.54493/jgtr.1413928

Seyahat Acenta Yöneticilerinin Ekoturizm Algısının Tespiti: Trabzon İli Uygulaması*

Determination of Ecotourism Perception of Travel Agency Managers: Application in Trabzon Province

Beyza Gül KARAKOÇ¹, Hakan AKYURT^{2**}

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi:03/01/2024

Kabul tarihi:24/01/2024

Yayın tarihi: 28/01/2024

Anahtar Kelimeler:

Ekoturizm, Seyahat Acentaları, Destinasyon algısı, Ahs yöntemi

ARTICLE INFO

Background:

Received:03/01/2024

Accepted: 25/01/2024

Published: 28/01/2024

Keywords:

Ecotourism, Travel Agencies, Destination perception, Ahs method

ÖZET

Destinasyonların kalkınması ve sürdürülebilir turizm hareketlerinin devam edebilmesi için seyahat acentalarının rolü önemlidir. Bu nedenle, çalışmanın amacı seyahat acenta yöneticilerinin ekoturizm konusundaki bilgileri, görüşleri ve algılarının tespit edilmesi olarak belirlenmiştir. Çalışma, Trabzon ili seyahat acenta yöneticilerine yüz yüze görüşmelerle anketler uygulanarak yapılmıştır. Çalışmada, uzmanların bilgilerinin aktarılmasına olanak tanıyan ve çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Trabzon ili seyahat acenta sahibi 10 yönetici ile yapılan anketler, Ahs yöntemi ile analiz edilmiştir. Analizler sonucunda elde edilen bulgularda, Trabzon ili seyahat acenta yöneticilerinin ekoturizm algılarına göre önem dereceleri belirlenmiştir. Bulguların sonuçlara göre "güvenlik" kriteri en önemli ekoturizm algılaması olarak belirlenmiştir. Önem sırasına göre diğer ekoturizm kriterleri ise turizm tesisleri, kültürel yapı, iklim, doğal yaşam, coğrafi özellikler, fiyat, altyapı ve ulaşım olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekoturizm, Seyahat Acentaları, Destinasyon algısı, Ahs yöntemi

ABSTRACT

The role of travel agencies is important for the development of destinations and the continuation of sustainable tourism movements. For this reason, the aim of the study was determined to determine the knowledge, opinions and perceptions of travel agency managers about ecotourism. The study was conducted by applying surveys to travel agency managers in Trabzon province through face-to-face interviews. The study was carried out using the Analytical Hierarchy Process (AHP) method, which is one of the multi-criteria decision-making methods that allows the transfer of experts' knowledge. Surveys conducted with 10 travel agency owners in Trabzon were analyzed using the Ahs method. In the findings obtained as a result of the analysis, the importance levels of travel agency managers in Trabzon were determined according to their perceptions of ecotourism. According to the results of the findings, the "security" criterion was determined as the most important ecotourism perception. Other ecotourism criteria, in order of importance, were determined as tourism facilities, cultural structure, climate, natural life, geographical features, price, infrastructure and transportation.

Keywords: Ecotourism, Travel Agencies, Destination perception, Ahs method

* Beyza Gül Karakoç'un yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Yüksek Lisans Mezunu, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekoturizm Rehberliği ABD, beyzagulkarakoc@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9588-2103

² Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Bulancak KK Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği Bölümü, hakan.akyurt@giresun.edu.tr ORCID: 0000-0002-6522-684X

** Sorumlu yazar / Corresponding author

Önerilen Atıf/ Cited as: Karakoç, B. N. ve Akyurt, H. (2024). Seyahat Acenta Yöneticilerinin Ekoturizm Algısının Tespiti: Trabzon İli Uygulaması. *Journal of Global Tourism And Technology Research*, 5(1): 35-49.

Giriş

Turizm sektörü, ülkelerde var olan doğal güzellikler, tarihi alanlar, sosyal alanlar ve kültürel mirastan yararlanan bir sektördür. Turizm sektörü bu değerlerin devamlılığının sağlanmasıyla gelişmekte ve büyümektedir. İnsanların klasikleşen deniz-kum-güneş üçlüsünden uzaklaşmaları ve farklı eğilimlere yönelmeleri de turizm sektörünün büyümesine olanak vermiştir. Kentlerde yaşayan insanlar, kentin karmaşasından, gürültüsünden, trafiğinden, kirliliğinden uzaklaşarak sakinlik ve huzur ile dinlenebilecekleri ortamlara yönelmişlerdir. İnsanlar, yaşadıkları çevrelerde gözlemledikleri olumsuz koşullar (kirlilik vb.) neticesinde doğaya daha duyarlı olmaya ve doğayı tahrip etmeden korumaya başlamıştır. Bu davranışlar ekolojik çevrenin önemini arttırmış ve kaynakların sürdürülebilirliğini ön plana çıkarmıştır.

Dünya genelinde meydana gelen salgın hastalıklar sebebiyle turizm faaliyetlerinin durma noktasına gelmesi, tahrip edilen doğanın kendini yenilemesine olanak sağlamıştır (Riaz, 2022). Salgın hastalık kapsamında alınan tedbirler neticesinde insanlar doğaya daha da özlem duymaya başlamıştır. Yaşanan özlem duygusu, ekoturizm faaliyetlerinin önemini de arttırmıştır. Ekoturizm faaliyetleri turizm sektörü içerisinde önemli bir paya sahiptir (Courvisanos, & Jain, 2006). Türkiye, gerek tarihi, coğrafi konumu, sahip olduğu iklimi, kültürel değerleri ve gerekse de bitki ve hayvan çeşitliliği açısından turizm sektöründe önemli bir destinasyon konumundadır. Türkiye'nin önemli bir cazibe merkezi olması, yapılacak olan ekoturizm faaliyetlerinin ülkeyle kolayca bütünleşmesine olanak sağlamıştır.

İnsanların, gerçekleştirilen ekoturizm faaliyetlerine katılmalarında turizm paydaşlarına çeşitli roller düşmektedir. Ekoturizm destinasyonlarının tanıtımının insanların akıllarında yer edecek şekilde yapılması, destinasyonların cazibesinin artmasında önemli bir etkidir. Destinasyonların tanıtılmasında ve pazarlanmasında seyahat acenta yöneticilerinin ekoturizm algıları da bu kapsamda önem arz etmektedir. Dolayısıyla, çalışmada ekoturizm alanında Karadeniz Bölgesi'nin cazibe merkezlerinden biri olan Trabzon ilindeki acenta yöneticilerinin ekoturizm algıları araştırılmıştır. Trabzon ilinin ekoturizm destinasyonlarının özellikle son yıllarda önemli bir destinasyon haline gelmesi, konunun seyahat acenta yöneticileri kapsamında değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Karadeniz bölgesinin en önemli ekoturizm destinasyonlarına sahip olması nedeni ile Trabzon ilinin ekoturizm konusunda seyahat acenta yöneticilerinin algılarının ölçülmesinin önemli bir bilimsel veri niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

Çalışmada, ilk olarak seyahat acentacılığı ve ekoturizm konusunda kavramsal çerçeve verilmiş, konuyla ilgili literatür taranmış ve uygulanacak yöntemle ilgili bilgilere yer verilmiştir. İkinci olarak ise yöntem kısmında çalışmanın amacı ile önemi, evreni ve örnekleme, analiz yöntemi, sınırlılıkları, geçerliliği ve güvenilirliği, veri toplama yöntemi ve verilerin analizine yer verilmiştir. Analizler sonucunda bulgular ortaya konmuş ve ardından sonuç ve öneriler kısmında çalışmanın sonuçlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Kavramsal Çerçeve

Seyahat acentalarının turizm sektörünün en etkin işletmelerinden olması ve destinasyonlara olan talebin şekillenmesine yön vermeleri, acentaları araştırılması ve üzerinde durulması gereken konular arasında ön plana çıkarmaktadır. Ekoturizm destinasyonlarının turistik talep çekebilmesi ve sürdürülebilir bir turizm anlayışına kavuşabilmesi için seyahat acentalarının işlevleri önem kazanmaktadır. Bu nedenle, kavramsal çerçeve kısmında seyahat acentaları ile ekoturizm konularına kısaca yer verilerek, acenta ve ekoturizm ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma alanı olan Trabzon ilinin kaynaklarına bakıldığında, gerek tabiat parkları, turizm merkezleri, yaylaları, tarihi ve kültürel alanları, akarsuları, gölleri ve gerekse de doğal alanlarının ekoturizm potansiyeli açısından oldukça verimli bir il olarak görülmektedir. Bu çalışma ile Trabzon ilinin ekoturizm potansiyelinin ön plana çıkması, Trabzon ili ekoturizmde önemli olan kriterlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Seyahat Acentacılığı

En genel tanımı ile seyahat acentalarını "Turizm sektörünün en önemli paydaşı olup, turizm sektöründe oluşturulan hemen hemen tüm ürün ve hizmetlerin tüketicilere ulaştırılmasına yardımcı olan işletmeler" olarak ifade etmek mümkündür (Altay & Akgül, 2010). Turistlerin satın alma kararlarından, tatil dönüşü seyahatlerini tamamlamalarına kadar bütün faaliyetler içerisinde seyahat acentaları yer almaktadır. Çünkü, seyahat acentaları, seyahat etmek isteyen turistler için paket turlar pazarlayan, turistlere destinasyon hakkında bilgiler sunan

rehberleri bünyesinde barındıran, konaklama, yeme içme, gezi veya eğlence amaçlı hizmetleri sunan turistik destinasyonlara ulaşmalarını sağlayan ve oluşturup sattığı turlar sayesinde belirli bir ücret elde eden kuruluşlardır. Bu bağlamda seyahat acentalarını, turistik destinasyonlar ve turistler arasındaki aracı kuruluşlar olarak ifade etmek mümkündür.

Yapısal özelliklerine göre seyahat acentaları zincir seyahat acentaları, toptancı seyahat acentaları ve perakendeci seyahat acentaları olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bu acenta türleri, yapmış oldukları işlemlerin niteliğine göre ayrımını ifade etmektedir. Ülke ve bölgelere göre yaptıkları işlemlerin ayrılmasını ifade etmektedir (Baltacı & Ay, 2017). Bununla birlikte, seyahat acentaları fonksiyonel özelliklerine göre karşılayıcı ve gönderici acentalar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Acentaların gerçekleştirecekleri faaliyetlerin ülkeye gelen ve giden turistlere göre ayrımını kapsamaktadır (Öztürk & Ergün, 2020). Acentalar yasal nitelikleri bakımından da üçe ayrılmaktadır. Bu seyahat acenta türleri gerçekleştirecekleri ya da yapacakları işlemlerin yasalara göre A, B ve C sınıfı olarak ayrımını ifade etmektedir (Balta & Altıntaş, 2012).

Ekoturizm ve Özellikleri

Ekoturizm, kitle turizminin yarattığı olumsuz çevresel, ekonomik ve sosyal etkileri taşımayan doğa temelli bir turizm türüdür. Bu turizm türü, kültürel ve çevresel farkındalığı, çevrenin korunmasını ve yerel ve ev sahibi toplulukların güçlendirilmesini içerir. Ekoturizm, çevreyi koruyan ve yerel halkın yaşamlarını iyileştiren sorumlu doğa gezilerini içerdiğinden, gelişmekte olan ülkeler için yeni bir fırsat olarak övülmektedir. Ekoturizm destinasyonları turizm endüstrisindeki karlı ve aktif alt kategorilerden biridir. Bu destinasyonlar sahip oldukları doğal potansiyel nedeniyle doğa temelli turizme ilgi duyan turistlere hizmet sunmaktadır (Rahimian, Masoudi Rad & Zareei, 2022).

Ekoturizm 1983'te Ceballos-Lascurain tarafından "Kısmen bozulmamış ve kirletilmemiş doğal alanlara, geçmiş zamanda bulunmuş ve günümüzde de bulunan kültürel değerleri, tabiatı, yaban hayatını ve bitkileri inceleme, doğadan zevk alma gibi hedeflerle yapılan seyahatler" olarak tanımlanmıştır (Erdoğan, 2015). Ekoturizm için birçok araştırmacı tarafından farklı tanımlamalar yapılmış olsa da temel özellikleri doğal alanların olması, çevreci yaklaşım ve doğadaki diğer canlılar ile ekosisteme olan saygı çerçevesinde yapılan turizm faaliyetleri olarak ifade edilmesidir. Bu durum ekoturizme, bilinç düzeyi yüksek ve çevre konusunda duyarlı turist tipine sahip olan bir turizm çeşidi olma özelliği kazandırmaktadır (Yolasiğmazoğlu, 2023).

Ekoturizmde en önemli konuların başında çevre ve doğa ile ilişkili konular gelmektedir. Çevresel unsurlara özen gösterilmeyen ekoturizm faaliyetlerinin bir süre sonra faaliyetlerini yapması mümkün değildir (Akyurt & Ültay, 2022). Çevre konusu her ayrıntısı ile önemli bir husustur. Turizmden kısa sürede gelir elde etmek isteyen ekoturizm destinasyonlarında çevreye önem verilmeden yapılan aktiviteler, yapılaşma ve ulaşım hizmetleri gibi durumlar, uzun vadede çevrenin tahribatına neden olmaktadır. Çevre ve doğaya ilişkin özen gösterilmemesi sadece çevrenin değil ekoturizmde sürdürülebilir bit yapıya kavuşamaması sonucunu ortaya çıkarmaktadır (Akyurt & Yolasiğmazoğlu, 2023).

Ekoturizmin bilinç düzeyinin artırılması ile ilgili bir husus ise seyahat acentaları personelinin bu konuda bilgili olması konusudur. Dünya genelinde ekoturizm odaklı işletmeler ve acentalar bulunmaktadır. Türkiye'de ise seyahat acentalarının ekoturizm destinasyonlarına turlar düzenlediği ve konaklamalar gerçekleştirdiği bilinmekte, ancak ekoturizm ile ilgili bilinç düzeyi yüksek personel eğitime konusunda çok yeterli olmadıkları görülmektedir. Dünya genelinde ekoturizm konusunda bazı seyahat acentaları faaliyet göstermektedir (Marin-Pantelescu vd., 2019).

Ekoturizmin özellikle covid-19 süreci ile birlikte turizm sektöründe talep yönlü artışı söz konusu olmuştur. İnsanların tatil tercihlerinde doğal alanlara yönelişi, sağlık açısından kitleselel turizmden bireysel turizme kaçışı ve doğal yaşama olan özlemin artması, ekoturizmin gelişmesine yol açmıştır. Ayrıca, covid nedeni ile turizm hareketlerinin azalması doğal alanların yenilenmesi ve karbon emisyon ölçümlerinin düşük çıkmasına neden olmuştur. Başkalarıyla güvenli mesafeyi koruma ihtiyacı nedeniyle yürüyüş, kamp yapma ve yaban hayatını izleme gibi açık hava etkinlikleri daha popüler hale gelmiştir. Bu durumların neticesinde, ekoturizme olan turistik talebin arttığı ve doğal alanlardaki turizm aktivitelerine olan ilginin fazlaştığı görülmektedir (Travelogue, 2023).

Ekoturizm faaliyetleri diğer turizm aktivitelerinin de içine alan bir bütünü oluşturmaktadır. Ekoturizmin en temel özelliği olan doğal alanlar ve sakin bir tatil deneyimi, ekoturizm destinasyonlarının olması gereken özelliklerini de anlatmaktadır. En genel yaklaşımla ekoturizmin özelliklerini aşağıdaki maddelerle ifade etmek mümkündür (Rahemtulla & Wellstead, 2001):

- ✓ Benzersiz, erişilebilir bir doğal ortam gerektirmektedir. (korunmalı ya da korumasız)
- ✓ Olumlu çevre ahlakını teşvik etmekte ve katılımcıların da “tercih edilen” davranışlarını teşvik etmektedir.
- ✓ Kaynağı bozmaz ve doğal çevrenin tüketen erozyonunu içermemektedir (bu tanımda avlanmak ve balık tutmak ekoturizm değil macera turizmi olarak sınıflandırılmaktadır) Arazinin uzun vadeli emniyetini temin etmektedir.
- ✓ Dışsal değerler yerine içsel değerlere odaklanmaktadır: Tesisler ve hizmetler, turistin iç kaynaklarla karşılaşmasını kolaylaştırabilmektedir, ama asla kendi başlarına cazibe merkezi haline gelememekte ve kaynağı azaltmamaktadır.
- ✓ İnsanlara değil çevreye yönelik yapılmaktadır.
- ✓ Yaban hayatına ve çevreye fayda sağlamaktadır.
- ✓ Doğal çevre ve gelişmemiş alanlarda bulunan her türlü kültürel unsurla ilk elden karşılaşmayı sağlamaktadır.
- ✓ Yerel toplulukları turizme aktif olarak dahil etmektedir.
- ✓ Memnuniyet seviyesi, heyecan arayışı veya fiziksel başarıya göre değil eğitim ve takdir açısından ölçülmektedir.
- ✓ Hem liderler hem de katılımcılar açısından önemli ölçüde hazırlık ve derinlemesine bilgi gerektirmektedir.
- ✓ Tur operatörlerinin, saha rehberlerinin ve diğer operatörlerin eğitimini gerektirmektedir.
- ✓ Yerel halka iş ve girişimcilik fırsatları sağlamaktadır.

Seyahat Acentaları ve Ekoturizm İlişkisi

Turizm sektörünün işleyişi içerisinde en önemli işletmeler konaklama işletmeleri ile seyahat acentalarıdır. Turistlerin tüm ihtiyaçlarını gidermeye çalışan konaklama sektörünün, pazarlama ve transfer işlevleri ile ilgilenen acentalar, özellikle Türkiye’de son yıllarda çıkarılan kanun ile yönetmelikler sonucunda turizm pazarında en önemli görevleri üstlenmektedir. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre 2000 yılında 4077 olan acenta sayısı 2022 yılı itibari ile 14505’e ulaşmıştır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023a). Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, turizm sektöründe acentalar, turizm pazarında işlevlerin gerçekleştirilmesinde önemli işletmelerin başında geldiğini göstermektedir. Bu kapsamda hem genel turizm sektörü açısından hem de ekoturizm destinasyonları düşünüldüğünde, seyahat acentaları aşağıda belirtilen hizmetleri gerçekleştirmektedir (Tursab Akademi, 2019).

- ✓ Turları düzenlemek,
- ✓ Turistler ve oteller için transfer hizmetleri vermek,
- ✓ Rezervasyonları yapmak,
- ✓ Enformasyon hizmetleri vermek,
- ✓ Kongre ve konferans organizasyonları yapmak,
- ✓ Ulaştırma araçlarının bilet satış işlemleri yapmak,
- ✓ Sigorta ve vize işlemlerini gerçekleştirmek,
- ✓ Turistik tanıtım malzemesi satışları yapmak,
- ✓ Ulaşım araçları bulundurmak ve kiralamak,
- ✓ Seyahat acentası ürünlerinin satışını gerçekleştirmek.

Ekoturizmin yapısal özellikleri gereği sadece turizm ile ilgili kanun ve yönetmelikler kapsamında ele alınmamakta, doğa ile çevresel unsurları ilgilendiren kanun ile yönetmeliklere de tabii olmaktadır. Bu nedenle, ekoturizm destinasyonlarında turizm aktiviteleri yapmak, seyahat etmek ya da konaklama yapmak diğer turizm çeşitlerine oranla daha farklı olarak gerçekleştirilmektedir. Örneğin, ormanlık alanlarda ya da doğal koruma alanlarında yapılacak olan turizm aktiviteleri için Orman Bakanlığının da izninin alınması gerekmektedir. Bu durum, ekoturizm destinasyonlarında yapılması düşünülen turizm aktivitelerinin gerçekleştirilmesinde ayrı bir özen gereksinimini gerektirmektedir (İşler & Akyurt, 2021). Ekoturizmin kendine özgü yapısı ile yasal koşulları nedeni ile bu destinasyonlara turistlerin getirilmesi, yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü sadece konaklama işletme yöneticilerinin pazarlama faaliyetleri ile yapabilecekleri işler değildir. Seyahat acentalarının diğer ülke ya da bölge acentaları ile işbirliği içinde olması, turistlere ekoturizm destinasyonlarının tanıtılması, pazarlanması ve rezervasyon işlemlerinin gerçekleştirilmesi açısından büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

Destinasyonlar bakımından ekoturizm alanlarının zor ulaşılabilir veya ulaşım açısından güçlükleri olması muhtemel bir durumdur. Ayrıca, ekoturizm destinasyonlarındaki konaklama işletmelerinin özelliklerinin merkezlerdeki turizm işletmeleri gibi olmama durumu söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle, konaklama

işletmelerine ulaşım, transfer süreçleri, bu destinasyonlardaki turizm aktivitelerinin çeşitlendirilmesi ve konaklama tesislerinin özelliklerinin tanıtılması gibi birçok işlevin acentalar tarafından yapıldığı bilinmektedir. Ekoturizm destinasyonlarının yapısal özellikleri, acentalar ile konaklama işletmelerinin birlikte çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, yerel yönetimlerin ekoturizm destinasyonlarına turist çekmek için seyahat acentalarından faydalanmaları gerekmektedir. Bu şekilde, ekoturizm destinasyonları hem ulusal hem de uluslararası pazarda daha rahat temsil edilme ve tanıtılma imkânı bulabilecektir.

Destinasyonlar açısından seyahat acentalarının hem talep hem de arz yönlü olarak etkilerinin olması, acentalarının özellikle ekoturizm gibi doğal alanlarda yapılan turizm çeşitleri açısından önemini arttırmaktadır. Ekoturizm destinasyonlarında yapılan turizm aktivitelerinin doğa, canlı türleri ve toprak yapısı gibi birçok unsura baskı unsuru oluşturabilecek olması nedeni ile bu olumsuz etkenlerin turistlerin zihinlerinde olumlu şekle dönüştürülmesinde de acentaların etkisi ile rolü büyüktür. Seyahat acentasında görevli personeller ile rehberlerin tur organizasyonları başlamadan ve daha tatil kararı verilmeden önce doğal alanlara yönelik olarak oluşacak olumsuz düşüncelerin ortadan kaldırılması için çalışmaktadır. Tur rehberleri, turistlerle birlikte ekoturizm destinasyonlarında doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesi için çalışmalar yaparken, acenta çalışanları ise tatil ya da tur planları hazırlarken ekoturizm destinasyonlarının özelliklerine uygun olarak turizm aktivitelerini planlamaktadır. Acentalar, ekoturizm destinasyonlarında yapılacak olan turizm aktiviteleri için yasal süreçleri de kontrol etmekte ve izinleri önceden bu aktiviteler çerçevesinde almaktadır (Khairat & Maher, 2012).

Ekoturizm destinasyonlarında gerçekleştirecek olan konaklamadan diğer turizm aktivitelerine kadar tüm faaliyetlerin acentalar tarafından organize edilmesi gerekmektedir. Turizm aktivitelerinden kaynaklı olarak oluşacak olumsuz ya da olumlu etkilerin dikkate alınması, doğal çevre unsurlarının göz ardı edilmeden, bilgili ve titiz çalışmalar ile faaliyetlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, tüm turizm faaliyetlerinin acentalar tarafından sorumluluğu alınmakta, ekoturizm destinasyonlarının sürdürülebilir bir turizm destinasyonu olması bakımından seyahat acentalarının gerçekleştirecekleri işlevler önem kazanmaktadır (Cavlek, 2002). Bu işlemleri gerçekleştirirken, seyahat acentaları turizm paydaşları ile işbirliği içerisinde olmak zorundadır. Tüm bu organizasyonun gerçekleştirilmesinde önemli bir paya sahip olan acentalar, ekoturizm destinasyonları için vazgeçilmez işletmeler haline gelmiş durumdadır.

Trabzon İli Ekoturizmi

Doğu Karadeniz Bölgesinin ekoturizm destinasyonları açısından en önemli illerinden biri olan Trabzon, Uzungöl, Sera gölü, Altındere Vadisi Milli Parkı, Çal Mağarası, Maçka-Şolma Yaylası/ Turizm Merkezi, Maçka-Kiraz Yaylası, Lapazan Yaylası, Karadağ Yaylası/ Turizm Merkezi, Hıdırnebi ve Kuruçam Yaylaları, Erikbeli Yaylası/ Turizm Merkezi, Sisdağı Yaylası, Pazarcık Yaylası/Turizm Merkezi ve Araklı Yeşilyurt-Yılantaş Yaylası/ Turizm Merkezi gibi ekoturizm destinasyonları ile ön plana çıkmaktadır (Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023). Trabzon'da 2023'te 1 milyon 319 bin 299 turist konakladığı ifade edilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı verileri, Trabzon'a 2023'ün ocak-ekim döneminde gelen yabancı turist sayısının bir önceki yılın aynı dönemine oranla %59 artarak 684 bin 130'a, yerli ziyaretçi sayısının da %21 artışla 531 bin 907'ye ulaştığını belirtmiştir. 2022 yılının aynı dönemine göre turist sayısı %40 artan Trabzon'a en çok ziyaretçi gönderen ülke 279 bin 902 kişi ile Suudi Arabistan olurken, 59 bin 754 ile Umman ikinci, 42 bin 147 ile Kuveyt üçüncü, 42 bin 60 ile Birleşik Arap Emirlikleri dördüncü, 36 bin 219 kişiyle de Ürdün beşinci sırada yer almıştır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023b).

Turizm açısından özellikle ekoturizm destinasyonları bakımından ön plana çıkan Trabzon ili, turist sayısının artışında önemli aşama kaydetmiştir. Uzungöl destinasyonu, ilin en önemli ekoturizm destinasyonu olarak gösterilirken, diğer turizm merkezlerinin de ekoturizm odaklı olarak gelişim gösterdiği görülmektedir. Bu bakımdan, ekoturizm destinasyonu olma açısından Trabzon ili özellikle Arap ülkelerinden yoğun bir talep görmektedir. Trabzon ilindeki seyahat acentalarının her geçen gün sayısı artmakta, Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre 2024 yılı itibari ile seyahat acenta sayısı 294'e ulaşmış bulunmaktadır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023a).

Trabzon ilinin turizm talebinin her geçen gün artması nedeni ile ekoturizm destinasyonlarına verilen önem ile yatırımlar artmış durumdadır. Uzungöl destinasyonu Trabzon ili için sembol bir ekoturizm destinasyonu haline gelmiş, bu destinasyon aracılığı ile diğer ekoturizm alanları da turizm amaçlı olarak turistlerin hizmetine sunulmaya başlanmıştır. Ekoturizme verilen önemin artması ile de birlikte, seyahat acentalarının sayısı artmış, ulusal ve uluslararası alanda Trabzon ili turizmi için faaliyetlerin hızla geliştiği görülmüştür. Bu kapsamda, çalışmanın konusu olan seyahat acenta yöneticileri ile ekoturizm algılarının ilişkisinin incelenmesi gerekliliği

ortaya çıkmıştır. Çalışma konusunun daha iyi irdelenmesi amacı ile konu ile ilgili benzer literatür çalışmalarına dair bazı örnekler aşağıdaki başlık altında verilmektedir.

İlgili Çalışmalar

Çalışmanın seyahat acenta ve ekoturizm kapsamlı olarak yapılmış olması nedeni ile hem ekoturizm hem de seyahat acentalarının ekoturizm destinasyonlarına ilişkin bazı benzer çalışmalar verilmiştir. Çalışmaların benzerlikleri destinasyon ve içerik açısından ilgili olmakla birlikte, yöntem olarak seyahat acentaları yöneticilerinin ekoturizm algısına yönelik olarak yapılmış olan ilgili bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Bunruamkaew ve Murayama (2011), çalışmasında otel yöneticilerini araştırmaya dahil etmiştir. Çalışmada ekoturizm destinasyonlarında hangi kriterlerin etkili olduğu belirlemeye çalışmıştır.

Güdü Demirbulat (2012), çalışmasında, çalışanların mobbinge maruz kalma durumları ile demografik özellikleriyle mobbinge maruz kalma dereceleri açısından bir farklılık olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Örneklem olarak Trabzon ilindeki 38 seyahat acentası seçilmiştir. Böylelikle, çalışmada A grubu seyahat acentasında çalışanlara anket tekniği uygulanmıştır. Çalışmadan, iş görenlerin mobbinge maruz kalmadıkları ya da bu durumu ankete yansıtmadıkları sonucu çıkarılmıştır.

Ullah ve Hafız (2013) çalışmalarında Bangladeş'in Cox's Bazar kentinde ekoturizmin gelişmesi için uygun yerler bulmayı amaçlamışlardır. Belirlenen bu amaç için Coğrafi Bilgi Sistemi (GIS-Geographical Information Systems) ve Analitik Hiyerarşi Sürecini kullanmışlardır.

Gökçer, Öztürk, Tekiner ve Özsoy (2017), çalışmalarında Bartın ilinde yaşayan insanların ekoturizm ve ekoturizm alanları hakkındaki görüşlerini değerlendirilmeyi amaçlamışlardır. Belirli sorulardan meydana gelen bir form oluşturulmuştur ve görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerden ortaya çıkan veriler yüzde frekans testi ile analiz edilmiştir.

Tsai (2017), yaptığı çalışmada seyahat acenta yöneticilerini konu edinmiş ve yöntem olarak da AHP yöntemini seçmiştir. Çalışma Tayvan'daki acenta yöneticileri tarafından algılanan meslek yükseköğretim mezunlarının istihdam edilebilirliğini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda seyahat acenta yöneticilerinin belirlenen kriterlerden jenerik becerilerini en önemli istihdam edilebilirlik becerisi olarak seçtiği görülmektedir.

Perçin ve Bektash (2018), çalışmalarında Trabzon ilinde bulunan tur şirketlerinin hizmet kalitelerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç çerçevesinde çalışmalarında AHP ve TOPSIS yöntemini bir arada kullanmışlardır. Çalışmada AHP ölçütlerin önem sırasına koyulması için kullanılmış, TOPSIS yöntemi ise şirketlerin sıralamasının yapılması için kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, ETS Tur hizmet kalitesi açısından en önemli şirket olarak belirlenmiştir.

Kıvılcım (2020), çalışmasını Doğu Karadeniz Bölgesi'nde var olan acentaların sürdürülebilir turizm doğrultusunda yaptıkları ekoturizm aktivitelerini ortaya koymak, acenta yöneticilerinin kaynakları korumak ve ortaya koydukları davranışları belirlemek için yapılmıştır. Gerçekleştirilen çalışmada yöneticiler ile mülakat yapılmış ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Zere ve Çavuş (2020), Giresun ilinde yerel halkın ekoturizm algısını ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, anket çalışması uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS programında analiz edilmiştir. Frekans analizi, standart sapma ve ortalama, güvenilirlik analizi, T-testi, Anova testi ile çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır.

Turan ve Akyurt (2021), çalışmasında turizm yöneticilerinin ekoturizm algılarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada Analitik Hiyerarşi Süreci kullanılmış ve 10 turizm yöneticisi ile görüşülmüştür. Önceden belirlenen sekiz kriterin ikili karşılaştırma matrisi oluşturulmuş ve geometrik ortalamaları alınmıştır. Böylelikle karar matrisleri meydana gelmiştir.

Kaya (2021), yapmış olduğu çalışmada üç ay olan turizm sezonunun uzatılması için kongre turizminin potansiyelini belirlemeyi amaçlamıştır. Böylelikle, Trabzon ilinde bulunan yerel paydaşları evren grubu olarak belirlemiştir. Örneklem grubunu belirlemek amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Daha sonra yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, Trabzon ilinin kongre turizmi potansiyeli olduğu ancak konu üzerinde ciddi eksiklikler olduğu belirlenmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Turizm geçmişten günümüze sürekli kendini yenileyen bir kavram olarak ifade edilmektedir. İnsanların farklılık araması sebebiyle turizm sektöründe yeni arayışlar içerisine girilmiş ve farklı turizm türleri ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu turizm türleri sayesinde kitle turizmi yerine insanların daha çok doğa ile iç içe olabildikleri, grup yerine bireysel olarak turizm faaliyetlerine katılabildikleri görülmektedir. Ekoturizm faaliyetleri günümüzde, geçmişte olduğundan daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Bu nedenlerden ötürü, ekoturizm destinasyonlarının geliştirilmesi ve tanıtılması da önem arz etmektedir. Ekoturizm destinasyonlarının gelişmesinde ve tanıtılmasında seyahat acentalarının önemli bir payı olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, seyahat acenta yöneticilerinin ekoturizm algılarını belirlemek gerekmektedir. Çalışmada seyahat acenta yöneticilerinin ekoturizm algılarının araştırılacak olması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Yapılan çalışma, alanyazında şimdiye kadar Trabzon ilinde seyahat acenta yöneticilerinin ekoturizm algılarını AHS yöntemi ile belirlemeye yönelik yapılan ilk tez çalışması olması sebebiyle özgünlük taşımaktadır. Trabzon ili ekoturizmi üzerine yapılmış olan tez çalışmalarına bakıldığında, genellikle yerel halk, turistler ve otel yöneticileri araştırmalara dahil edilmiştir. Bununla birlikte, il ekoturizmi üzerine yapılmış çalışma sınırlı sayıda bulunmaktadır. Ancak yapılan araştırmalarda analitik hiyerarşi yöntemi kullanılmadığı için çalışma önem arz etmektedir. Çalışmada, Trabzon ilinin ekoturizm algısının belirlenmesi hedeflenmektedir. Araştırma, Trabzon ilinde bulunan seyahat acenta yöneticilerine yönelik yapılmış, yöneticilerinden elde edilecek bilgiler ışığında Trabzon ilinin ekoturizm algısının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Böylelikle, Trabzon ilinde var olan ekoturizm kaynaklarının daha fazla ön plana çıkarılmasına ve geliştirilmesine katkı verileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırma verileri, Trabzon ilinde faaliyet gösteren seyahat acentalarının yöneticileriyle yapılarak elde edilmiştir. Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerine göre il genelinde 277 acenta bulunmaktadır (Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023). Bu bağlamda, araştırmanın evrenini 277 acenta oluşturmaktadır. Trabzon ilinde yer alan 277 acentadan 10 acenta yöneticisi ile yapılan anket çalışması araştırmanın örnekleme olarak araştırmaya dahil edilmektedir. Araştırmada, diğer yöntemlerden farklı olarak çok kriterli karar verme tekniklerinden biri olan Ahs yöntemi kullanılmaktadır. Kullanılan bu yöntemde, evreni desteklemesi için alanında uzman bir kişi bile yeterli olarak görülmektedir. Uzman fikirlerinin evren olarak belirlenen sayıyı temsil edebileceği belirtilmektedir (Erdal & Korucuk, 2018). Trabzon ilinde bulunan bu 10 acenta evreni temsil etme gücüne sahip görülmektedir. Böylelikle, 10 acenta yöneticisiyle yüz yüze görüşülmüş ve anketler doldurtulmuştur. Anket uygulamaları öncesinde etik kurul raporu alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın evrenini 277 seyahat acentası oluşturmaktadır. Ancak veri toplamak amacıyla yapılan ankete yöneticilerin belirli bir kısmı katılmak istememiştir. Ankete katılmak isteyen acenta yöneticileri ile anket yapılmış olması araştırmanın temel sınırlılığıdır.

Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Çalışma konusuna dâhil edilen ve Tablo 1'de verilen ölçütler geçerliliği ile güvenilirliği onaylanmış çalışmalardan elde edilmiştir. Yapılan çalışmanın bu nedenle geçerlilik sorunu bulunmamaktadır. Ayrıca, analizler içinde çalışmanın geçerliliği ile ilgili olarak CR değeri 0,0434 olarak tespit edilmiştir. Cr değeri, Analitik hiyerarşi süreci yönteminde tutarlılık oranı olarak ifade edilmekte, anketin ve cevapların tutarlı olduğunu göstermektedir (Karaatlı & Davras, 2014). Bu nedenlerden dolayı, çalışmanın geçerlilik ve güvenilirlik ile ilgili herhangi bir sorunu bulunmamaktadır. Çalışmada kullanılan ve seyahat acenta yöneticilerine sunulan anket çalışması önceden yapılmış (Bunruamkaew & Murayama, 2011; Ullah & Hafiz, 2014; Ilgaz & Kozak, 2019; Uğur & Sarıoğlu Uğur, 2019) çalışmalardan meydana getirilmiştir. Bunruamkaew and Murayama (2011: 273) tarafından yapılan çalışmanın güvenilirliği %89 olarak belirtilmiştir. Aşağıda verilen Tablo-1'de acenta yöneticilerinin ekoturizmi algılamalarına etki eden faktörler verilmektedir.

Tablo 1. AHS Ölçeği Temel Kriterler Tablosu

Kriter	Temel Kriterler
1	Ulaşım
2	Fiyat
3	Doğal Yaşam
4	İklim
5	Kültürel Yapı
6	Coğrafi Özellikleri
7	Güvenlik
8	Altyapı
9	Turizm Tesisleri

Kaynak: Bunruamkaew and Murayama, (2011: 273); Ullah and Hafiz, (2014: 261); Ilgaz ve Kozak, (2019: 497); Uğur ve Saroğlu Uğur, (2019: 266).

Araştırmada Veri Toplama Yöntemi

Araştırmaya, öncelikle anket formunun hazırlanması ve ildeki seyahat acenta yöneticilerine ulaştırılması ile başlanmıştır. Anket formunda yer alan bu kriterler daha önceden yapılmış çalışmalardan elde edilmiştir. Ekoturizm alanlarında etkili olan 9 kriter belirlenmiş ve çalışmaya dahil edilmiştir. Bu kriterler, kendi aralarında ikili karşılaştırmalar yapılarak AHS yöntemi ile analiz edilmiş ve önem dereceleri belirlenmiştir. Anketler, yöneticiler ile yüz yüze görüşülerek yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Analitik Hiyerarşi Süreci çok kriterli bir yapıya sahip olan, 1970'li yıllarda Thomas L. Saaty tarafından geliştirilen ve karmaşık sorunların çözümünde kullanılan bir yöntemdir. Analitik Hiyerarşi Süreci, karmaşık yapıda olan problemleri, bu problemlerin amacı, kriterleri, alt kriterleri ve seçenekleri arasındaki bağlantıyı belirten aşama sıralı modellemelere olanak sağlayan bir yöntemdir. Analitik Hiyerarşi Süreci, bilginin, tecrübenin, düşünce ve sağduyunun mantık çerçevesinde bir araya geldiği bir yöntemdir. Geniş bir uygulama alanı olan ve karar problemlerinde aktif kullanılan bir tekniktir. Karar alternatiflerinin değerlendirilmesi ve ortaya koyulması sürecinde nitel ve nicel ölçütlerin de kullanılmasını sağlayan bir metottur (Saaty, 1990). Çalışmada kullanılan Ahs yönteminin aşamaları aşağıda verilmektedir (Vaidya & Kumar, 2006; Saaty, 2008).

1. Adım: Özevektörün Belirlenmesi: Belirlenen ölçütlerin yüzde önem dağılımlarını saptamak adına, ikili karşılaştırma matrisini meydana getiren sütun vektörlerinden faydalanılmaktadır. "n" sayıda ve "n" bileşenli B sütun vektörünün hesaplanmasında aşağıda verilen denklem-1'den yararlanılmaktadır.

$$\text{Denklem-1} \quad b_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^n a_{ij}}$$

n sayıdaki B vektörü, matris biçiminde birleştirilerek C matrisi oluşturulmaktadır

$$C = \begin{bmatrix} C_{11} & C_{12} & \dots & C_{1n} \\ C_{21} & C_{22} & \dots & C_{2n} \\ \vdots & & & \vdots \\ C_{n1} & C_{n2} & \dots & C_{nn} \end{bmatrix}$$

Elde edilen C matrisi ile belirlenen kriterlerin önem değerlerini meydana getiren yüzde önem dağılımları oluşturulmaktadır. Bu sonuca varabilmek için C matrisini meydana getiren satırların aritmetik ortalaması alınmaktadır. Bu da denklem-2'de gösterilmektedir. Öncelik Vektörü olan W vektörü meydana gelmektedir.

$$\text{Denklem-2} \quad w_i = \frac{\sum_{j=1}^n C_{ij}}{n}$$

2. Adım: Tutarlılık Oranı Hesaplanması: Tutarlılık Oranı (CR), her bir matris için özdeğer vektörü ve maksimum özdeğer hesaplanmaktadır. Daha sonra tutarlılık göstergesi olan CI hesaplanmaktadır. Tutarlılık oranının (CR)

hesaplanmasının temeli kriter sayısı ile Temel Değer (©) adı ile bilinen katsayısının karşılaştırılmasıdır. Temel Değer'in hesaplanabilmesi için ilk olarak A karşılaştırma matrisi ile W öncelik vektörünün matris çarpımından D sütun vektörünün elde edilmesi gerekmektedir.

$$D = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} w_1 \\ w_2 \\ \vdots \\ w_n \end{bmatrix}$$

Denklem-3'te gösterilen, D sütun vektörü ile W sütun vektörünün karşılıklı öğelerinin bölünmesiyle elde edilen her bir değerlendirme kriterine ilişkin temel değer (E) bulunmaktadır. Elde edilen bu değer aritmetik ortalaması (Denklem-4) karşılaştırmaya ilişkin temel değeri (λ) ortaya çıkarmaktadır (Erdal & Korucuk, 2018).

$$\text{Denklem-3 } E = \frac{d_i}{w_i} \quad i = 1, 2, \dots, n$$

$$\text{Denklem-4 } \lambda = \frac{\sum_{i=1}^n E_i}{n}$$

" λ " değerinin hesaplanmasının sonucunda aşağıda verilen Denklem-5 ile Tutarlılık Göstergesi (CI) de hesaplanmaktadır.

$$\text{Denklem-5 } CI = \frac{\lambda - n}{n - 1}$$

Son kısımda ise CI, Random Göstergesi (RI), belirtilen standart düzeltme değerine bölünmektedir. Bu şekilde, Denklem-6 ile CR değeri bulunmaktadır.

$$\text{Denklem-6 } CR = \frac{CI}{RI}$$

Yapılan hesaplamalar neticesinde ortaya çıkan CR değeri 0,10'dan küçük olması gerekmektedir. Küçük olması durumunda katılımcıların vermiş oldukları yanıtların tutarlı olduğu anlaşılmaktadır. 0,10'dan büyük olması durumu, Analitik Hiyerarşi Sürecinde yapılan hesaplamalarda bir yanlışlık olduğunu veya katılımcıların tutarsız yanıtlar vermiş olduklarını göstermektedir. Böylelikle AHS hesaplamalarının yeniden yapılması gerekebilmektedir (Saaty, 1980; Karaatlı & Davras, 2014; Erdal & Korucuk, 2018; Akyurt, 2019).

Bulgular ve Tartışma

Araştırmanın bulguları kısmında öncelikle yapılan anket sonucunda elde edilen veriler ile seyahat acenta yöneticilerinin demografik özellikleri SPSS 26 programı kullanılarak meydana getirilmiştir (Tablo- 2).

Tablo 2'de gösterilen verilere göre çalışmaya katılan seyahat acenta yöneticilerinin %50'si kadın yönetici, %50'si erkek yönetici olarak belirlenmiştir. Yaş değişkenine göre yöneticilerin %40'ı 20-29 yaş aralığında en yüksek oranı temsil etmektedir. Katılımcıların turizm sektörü çalışma yılı bakımından en fazla oranı %40 ile 5-10 yıl aralığındaki grup oluşturmaktadır. Acentadaki çalışma sürelerinde %50 oranında 0-5 yıl n yüksek oran olarak tespit edilmiştir. Yöneticilerin ekoturizm alanında eğitimlerinde %70 oranında "hayır" cevabı alınmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%80) A Grubu seyahat acentasında çalışmaktadır. Ekoturizm eğitimi konusunda %80 oranında hayır cevabı alınmıştır.

Tablo 2. Demografik Veri Tablosu

	Değişken	Frekans	Yüzde %
Cinsiyet	Kadın	5	50
	Erkek	5	50
Yaş	20-29	4	40
	30-39	3	30
	40-49	2	20
	50-59	0	0
	60 ve üzeri	1	10
Eğitim durumu	İlköğretim	0	0
	Lise	0	0
	Üniversite	8	80
	Yüksek Lisans	1	10
Turizm sektöründeki çalışma yılı	Doktora	1	10
	0-5 yıl	3	30
	5-10 yıl	4	40
	10-15 yıl	2	20
Acentadaki çalışma süresi	20 yıl ve üzeri	1	10
	0-5 yıl	5	50
	5-10 yıl	4	40
	10-15 yıl	1	10
Seyahat acentası yöneticiliği tecrübe yılı	20 yıl ve üzeri	0	0
	0-5 yıl	5	50
	5-10 yıl	4	40
	10-15 yıl	1	10
Ekoturizm alanında eğitim aldınız mı?	20 yıl ve üzeri	0	0
	Evet	3	30
Çalışmakta olduğunuz acentası grubu nedir?	Hayır	7	70
	A Grubu	8	80
	B Grubu	2	20
Çalışmakta olduğunuz acenta ekoturizm alanlarına turlar düzenliyor mu?	C Grubu	0	0
	Evet	1	10
	Hayır	0	0
Acenta çalışanları ekoturizm konusunda eğitim alıyor mu?	Kısmen	9	90
	Evet	2	20
	Hayır	8	80

Ahs yöntemi kullanılarak uygulanan ankette var olan veriler doğrultusunda acenta yöneticilerinin ekoturizm algılarına yönelik kriterlerin belirlenmesi konusunda ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Toplanan verilerin geometrik ortalamaları alınmış ve Tablo 3’de verilen ikili karşılaştırmalar matrisi meydana getirilmiştir.

Tablo 3. İkili Karşılaştırmalar Matrisi

	Ulaşım	Fiyat	Doğal Yaşam	İklim	Kültürel Yapı	Coğrafi Özellikler	Güvenlik	Altyapı	Turizm Tesisleri
Ulaşım	1,00	1,60	0,67	0,66	0,63	1,09	0,21	0,93	0,49
Fiyat	0,62	1,00	0,64	1,04	0,59	1,09	0,64	1,08	0,70
Doğal Yaşam	1,50	1,55	1,00	1,51	0,67	0,98	0,20	0,71	0,64
İklim	1,51	0,97	0,66	1,00	0,92	1,29	0,14	2,43	0,64
Kültürel Yapı	1,58	1,69	1,49	1,09	1,00	1,03	0,44	1,55	0,67
Coğrafi Özellikler	0,92	0,92	1,03	0,78	0,97	1,00	0,59	0,69	0,61
Güvenlik	4,82	1,01	5,03	7,24	2,27	1,69	1,00	3,21	3,91
Altyapı	1,07	0,93	1,40	0,41	0,64	1,44	0,31	1,00	0,77
Turizm Tesisleri	2,04	1,43	1,55	1,55	1,50	1,63	0,26	1,30	1,00

İkili karşılaştırmalar matrisi, çalışma kriterlerinin ağırlıklandırılmasını ortaya çıkarmak için yapılmaktadır. Bu matrisin oluşturulmasından sonra kriterlerin ağırlıklandırılması için her bir kriterin kendi hücre alanlarında

sütun toplamları ile bölünmesi yolu ile elde edilmektedir. Tablo-4'te kriterlerin ağırlıklarına ilişkin veriler ve tutarlılık oranı ile ilgili bilgiler sunulmaktadır.

Tablo 4. Kriter Ağırlıklarının Belirlenmesi

	Ulaşım	Fiyat	Doğal Yaşam	İklim	Kültürel Yapı	Coğrafi Özellikler	Güvenlik	Altyapı	Turizm Tesisleri	Önem Düzeyi
Ulaşım	0,0664	0,1447	0,0495	0,0432	0,0688	0,0969	0,0548	0,0724	0,0521	0,0721
Fiyat	0,0414	0,0901	0,0478	0,0678	0,0643	0,0970	0,1689	0,0835	0,0743	0,0817
Doğal Yaşam	0,0996	0,1399	0,0742	0,0991	0,0730	0,0869	0,0526	0,0552	0,0683	0,0832
İklim	0,1005	0,0871	0,0491	0,0655	0,0999	0,1148	0,0365	0,1881	0,0683	0,0900
Kültürel Yapı	0,1048	0,1523	0,1104	0,0712	0,1086	0,0914	0,1164	0,1202	0,0706	0,1051
Coğrafi Özellikler	0,0610	0,0828	0,0761	0,0508	0,1058	0,0891	0,1565	0,0538	0,0649	0,0823
Güvenlik	0,3201	0,0909	0,3734	0,4738	0,2466	0,1505	0,2644	0,2489	0,4140	0,2870
Altyapı	0,0710	0,0836	0,1042	0,0270	0,0700	0,1282	0,0822	0,0774	0,0815	0,0806
Turizm Tesisleri	0,1352	0,1286	0,1152	0,1016	0,1630	0,1454	0,0677	0,1006	0,1060	0,1181

Not. CI=0,0629 CR=0,0434

Kriter ağırlıklarının belirlendiği tabloda (Tablo 17) önem düzeyi sütunu verilen kriterlerin (ulaşım, fiyat, doğal yaşam, iklim, kültürel yapı, coğrafi özellikleri güvenlik, altyapı, turizm tesisleri) ortalaması alınarak meydana gelmektedir. CR değeri 0,0434 olarak bulunmuştur ve 0,10 değerinden küçüktür. Dolayısıyla, Tablo 4'te yer alan değerlerin tutarlı olduğunu ifade etmek mümkündür.

Tablo 5. Kriterlerin Önem Düzeyine Göre Sıralanması

Kriter	Önem Derecesi Sıralaması	Önem Düzeyi
1	Güvenlik	0,2870
2	Turizm Tesisleri	0,1181
3	Kültürel Yapı	0,1051
4	İklim	0,0900
5	Doğal Yaşam	0,0832
6	Coğrafi Özellikleri	0,0823
7	Fiyat	0,0817
8	Altyapı	0,0806
9	Ulaşım	0,0721

Tablo 5'de ve önem düzeyi sütununda görüldüğü üzere güvenlik kriterinin (0,2870) diğer kriterlere göre en önemli kriter olduğu görülmektedir. Bu kriterden sonraki kriterler; turizm tesisleri kriteri (0,1181), kültürel yapı kriteri (0,1051), iklim kriteri (0,0900), doğal yaşam kriteri (0,0832), coğrafi özellikler kriteri (0,0823), fiyat kriteri (0,0817), altyapı kriteri (0,0806), ulaşım kriteri (0,0721) takip etmektedir.

Ekoturizm alanında birçok farklı çalışmaya rastlamak mümkündür. Bulgular sonucunda daha önce yapılan çalışmalarla karşılaştırmalar yapılmış, bu karşılaştırmalar aşağıda özetlenmiştir.

Ullah ve Hafız (2013) çalışmalarında Bangladeş'in Cox's Bazar kentinde ekoturizmin gelişmesi için uygun yerler bulmayı amaçlamışlardır. Uygulama yöntemi açısından benzer olan çalışma sonuçlarında ekoturizmin gelişmesinde çevresel etkenlerin önemli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan, mevcut çalışma bulgularındaki doğal yaşam kriteri ile benzerlik göstermektedir.

Gökyer, Öztürk, Tekiner ve Özsoy (2017), çalışmalarında Bartın ilinde yaşayan insanların ekoturizm ve ekoturizm alanları hakkındaki algılarını ortaya koymuştur. Çalışma bulgularında en önemli kriterin doğal alanların korunması olarak tespit edildiği ve mevcut çalışma ile beşinci sırada önemli görülen doğal yaşam kriteri ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Bu benzerlik dışında yöntem ve kriterler açısından başka bir benzerliğe rastlanmamıştır.

Zere ve Çavuş (2020), Giresun ilinde yerel halkın ekoturizm algısını ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, yerel halk tarafından ekoturizm algısında yayla turizminin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yayla turizminin ekoturizm algısında en önemli hususun çevresel ve doğal yapı unsurları olduğu ifade edilmektedir. Bu bilgiler ışığında, mevcut çalışma bulguları ile doğal yaşam kriteri olarak benzerlik görülmektedir. Mevcut çalışmada en önemli kriter olarak tespit edilen güvenlik kriteri ile ilgili benzerliğe rastlanmamıştır.

Turan ve Akyurt (2021), çalışmasında turizm yöneticilerinin ekoturizm algıları ortaya koymuştur. Bu çalışma ile mevcut çalışma arasında kriterler bakımından benzerlikler bulunmaktadır. Turan ve Akyurt'un çalışmalarında en önemli ekoturizm algısı kriteri olarak ulaşım kriteri belirtilmiştir. Mevcut çalışmada ulaşım kriteri seyahat acenta yöneticileri tarafından en önemsiz kriter olarak tespit edilmiştir. Bu bakımdan, Trabzon ili ile Giresun ili arasındaki turizm yöneticileri arasında fikir ayrılığının olduğunu ifade etmek mümkündür. Bunun nedeni olarak, Trabzon'daki ekoturizm alanlarına ulaşmanın daha kolay olmasının ve Giresun'da böyle bir olanağın olmaması şeklinde ifade edilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Ekoturizm, doğa temelli olup ve doğaya duyarlı insanların odak noktası olan bir turizm çeşididir. Günümüz koşullarında doğal hayata dönüş sağlamak isteyen insanların sık sık tercih ettiği bir turizm faaliyeti olarak görülmektedir. Ekoturizm, yenilenebilir kaynakları kullanırken bu kaynakların geri dönüşümünü sağlayan, sürdürülebilir yaşam standartlarını gözetleyen, doğa dostu olan ve günümüzde küçük gruplar halinde yapılan turizm faaliyetleridir.

Seyahat acenta yöneticilerini ekoturizm algılarını ortaya çıkarmak amacıyla oluşturulan anketteki demografik sorulara verilen yanıtlarda en çarpıcı cevapların, seyahat acenta yöneticilerinin ekoturizm eğitimlerinin fazla olmadığıdır. Genel olarak, sektör içerisindeki faaliyetleri sırasında ekoturizm kapsamlı olarak bilgileri vardır. Ayrıca, işletmelerinde ekoturizm ile ilgili eğitimler verilmemekte, ekoturizm konusu arka plana itilmiş bir konu olarak görülmektedir. Ekoturizm alanında %90 oranında tur düzenlediklerini ifade eden yöneticilerin, ekoturizm eğitimine önem vermediklerini ifade etmek yanlış bir çıkarım olmayacaktır.

Çalışma sonucunda Ahs yöntemi ile elde edilen bulgular neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- ✓ Seyahat acentası yöneticilerine göre, Trabzon ili ekoturizmine etki eden en önemli kriterin güvenlik olduğu tespit edilmiştir. Güvenlik kriterinin ilk sırada olmasının nedenlerinden bazıları dünya genelinde son yıllarda yaşanmakta olan salgın hastalıklar, ülkeler arası savaşlar, gasp, dolandırıcılık, televizyon ve farklı mecralarda yayılan haberler, meydana gelen ölüm haberleri, doğal afetler ve terör olayları olduğu düşünülmektedir.
- ✓ İkinci önemli kriterin turizm tesisleri kriteri olduğu görülmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde, acenta yöneticilerinin turizm tesislerini en önemli ikinci etken olarak görmelerinin turist tercihlerinde önemli olduğunu göstermektedir. Tesisleşmenin acenta yöneticileri tarafından önemli bir ekoturizm kriteri olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.
- ✓ Acenta yöneticilerine göre bu kriterden sonraki kriterler; kültürel yapı kriteri (0,1051), iklim kriteri (0,0900), doğal yaşam kriteri (0,0832), coğrafi özellikler kriteri (0,0823), fiyat kriteri (0,0817), altyapı kriteri (0,0806), ulaşım kriteri (0,0721) olarak ifade edilmiştir.
- ✓ Trabzon ilinin ulaşım olanaklarına bakıldığında, var olan uluslararası havalimanı, karayolu ve denizyolu sayesinde ilde ulaşım sıkıntısı çekilmediği düşünülmektedir. Bu nedenden ötürü, yöneticiler için ulaşım kriterinin destinasyonlarda düşük derecede etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Trabzon ili ekoturizm destinasyonlarına ulaşımında sorun olmadığı ve acenta yöneticileri tarafından ulaşım imkanlarının yeterli görüldüğü sonucuna ulaşmak mümkündür.

Ekoturizm alanında birçok farklı çalışmaya rastlamak mümkündür. Ancak, kullanılan yöntem, destinasyon seçimi ve çalışmaya seyahat acenta yöneticilerinin dahil edilmesi gerçekleştirilen araştırmayı özgün bir araştırma yapmaktadır. Bu bağlamda çalışma, örnek olarak verilen benzer çalışmalarla karşılaştırıldığında aşağıdaki şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- ✓ Taş (2012), yapmış olduğu çalışmada Trabzon ilini ve yerel turistleri araştırmasına dahil etmiştir. Çalışmada turistlerin seyahat etme sıklıkları ile ekoturizm memnuniyetleri ve aynı bölgeye tekrar gelme istekleri arasında bir ilişkinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Konusu ve yöntem kısmında araştırmalar birbirlerinden farklılık göstermektedir. Çalışma konusundaki ekoturizmin algılanması konusu, mevcut çalışma ile benzer olmakla birlikte, yerel turistlerin ekoturizm algısının ölçülmesi de farklılık olarak görülmüştür.
- ✓ Ullah ve Hafız (2013) çalışmalarında ekoturizmi konu edinmiştir. Aynı zamanda yöntem olarak analitik hiyerarşi yöntemini kullanmışlardır. Çalışmalarında 5 faktör ve 15 kriter belirlemişlerdir. Yapmış oldukları çalışma yöntem ve kriterler bakımından birbirlerine benzemektedir.
- ✓ Turan ve Akyurt (2021), çalışmasında turizm yöneticilerinin ekoturizm algılarını belirlemeye yönelik olarak yapılmış ve kriterler arasında en önemli kriterlerin ulaşım ile konaklama tesisleri olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Mevcut çalışma ile turistik tesisler bakımından ortak bir sonuca ulaşılmış, ancak ulaşım kriteri mevcut çalışmada en son önemli kriter olarak belirlenmiştir. Bu durum, turizm yöneticilerinin Giresun ile Trabzon ili arasında farklı ekoturizm algısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun sebebi de her iki ilin farklı özelliklere sahip ekoturizm destinasyonlarına sahip olması olarak gösterilebilir.

Trabzon ilinde bulunan seyahat acentalarının yöneticilerine yönelik gerçekleştirilen çalışmadan elde edilen sonuçlara göre aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- ✓ Çalışmanın demografik verilerinde ortaya çıkan sonuçlarda acenta yöneticilerinin ekoturizm alanında eğitimleri olmadığı belirlenmiştir. Günümüzde ekoturizm ile ilgili eğitim alanlarının sınırlılığı nedeni ile acenta yöneticilerine kamu kurum yöneticileri ya da üniversite öğretim üyeleri tarafından ekoturizm konusunda eğitimler verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu eğitimlerin, işletmelerin işleyişini bozmayacak şekilde tüm çalışanlarına da verilmesi, ekoturizmin gelişimi açısından önem arz etmektedir.
- ✓ Acentalarda işe alınacak olan personelin ekoturizm bilgisinin olup olmadığı araştırılmalıdır. Yapılan ekoturlarda bilgi akışının daha kolay sağlanabilmesi adına bölgede bulunan her seyahat acentasında ekoturizm rehberlerine yer verilmelidir. Buna bağlı olarak, üniversitelerde ekoturizm rehberliği bölümleri arttırılmalıdır.
- ✓ Çalışma sonuçlarında en önemli ekoturizm kriterlerinden biri olarak turistik tesisler kriteri belirtilmiştir. İnşa edilecek turistik tesislerin sayısının turistik kapasiteye uygun olarak düzenlenmesi ve peyzaj açısından doğaya özgü malzemeler kullanılması uygun olacaktır. Ayrıca, Trabzon ili ekoturizm destinasyonlarında inşa edilecek yapıların bölgenin doğal ortamına uygun malzemelerden yapılması, doğaya özgü unsurları bozmaması gerekmektedir. Betonlaşmadan uzaklaşılmalı, çevreye zarar vermeyen uygun malzemelerle turizm tesisleri kurulmalıdır. Yeni kurulacak ve bölgede bulunan işletmelerde sıfır atık sistemi benimsenmelidir.
- ✓ Ekoturizm destinasyonlarında bulunan yerel halka sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler aracılığıyla ekoturizme yönelik bilinçlendirme çalışmalarında bulunulmalıdır. Ekoturizm hakkında bilgiler verilmeli, gerekirse eğitim programları da hazırlanmalıdır. Bilgilendirme çalışmaları neticesinde, bölgeye gelen turist ve bölgede bulunan yerel halk arasında herhangi bir fikir çatışması olması ihtimalinin önüne geçilebileceği düşünülmektedir.
- ✓ Yerel halkın ekoturizm girişimlerine katılımı sağlanmalıdır. Bölgede bulunan yerel halk, ekoturizmden gelir elde edebilecekleri ve aynı zamanda kendi ekonomilerine destek olabilecekleri konusunda bilgilendirilmelidir. Bilgilendirme sonucunda, kırsal kesimlerde yaşamını sürdüren insanların, özellikle de aile gelirine katkıda bulunmak isteyen kadınların ekoturizm girişimlerine katılımının artacağı düşünülmektedir. Bu sayede, ziyaretçilere bölgenin tanıtılmasında ve kültürel yapının aktarılmasında da yerel halk öncülük etmiş olacaktır.
- ✓ Çalışmada acenta yöneticileri tarafından ulaşım kriteri her ne kadar önemli bir kriter olarak görülme de, ekoturizm bölgelerinin flora ve faunasına zarar vermeyen, gürültü kirliliği yaratmayan yollar (patika) yapılmalıdır.
- ✓ Trabzon ilinin iklim yapısı göz önünde bulundurularak ekoturizm faaliyetlerinin yapılmasına olanak sağlayacak yeni alanlar meydana getirilmelidir. Ekoturizm destinasyonlarına gelen turistlerin neleri tercih ettikleri araştırılmalı buna bağlı olarak da bölgelere özel turist profilleri oluşturulmalıdır. Yapılan yeni alanlarda turistlerin ilgisini çekebilecek ekoturizm aktivitelerine yer verilmelidir.

Çalışma ile seyahat acenta yöneticilerinin ekoturizm algılamalarının ortaya konması amaçlanmıştır. Ekoturizmin bilinçli bir şekilde mi yoksa tamamen turizm aktiviteleri arasında görülen ve sadece bir tur güzergahı olarak mı algılandığı ortaya konulmaktadır. Seyahat acenta yöneticilerinin, özellikle doğu Karadeniz gibi ekoturizm destinasyonları varken, daha bilinçli ve etkili çalışmaları gerekmektedir. Aksi takdirde ekoturizm, sadece para kazanma amaçlı bir turizm anlayışı içerisinde olacak ve sürdürülebilir olmaktan çıkacaktır. Çalışma sonuçlarının bu konuda gelecekte çalışacak olan akademisyenlere yol göstermesi ve acenta yöneticileri tarafından incelenerek, yeni anlayışlar ile ekoturizme yön vermeleri beklenmektedir.

Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

Çalışma konusunun farklı destinasyonlar ve yöntemler ile birçok çalışmaya konu olması nedeni ile bu konuda betimsel içerik analizi ile tarama yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Betimsel içerik analizi, belirli konularda çalışılan bilimsel konuların yöntem, içerik, destinasyon ve kavramlar açısından ayrıntılı olarak ele alınması anlamı taşımaktadır (Ültay, Akyurt & Ültay, 2021). Bu analizlerle ekoturizmin seyahat acentaları ile ilişkilerine ilişkin bilimsel çalışmalar bir araya toplanabilecektir. Böylelikle, gelecekte bu konuda çalışma yapacak olan akademisyenlerin önü açılmış olacaktır (Ültay, Balaban & Ültay, 2021). Konu hakkında bilimsel çalışmaların artması, ekoturizmin ve seyahat acentalarının öneminin sürekli gündemde kalmasına olanak sağlayacaktır.

Etik Beyan

"Seyahat Acentalarının Ekoturizm Algısının Tespiti: Trabzon İli Uygulaması" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Kaynakça

- Akyurt, H. (2019). Analitik Hiyerarşi Seçim Yöntemi ile Otel Personeli Seçimi Kriterlerinin Değerlendirilmesi: Giresun İli Örneği. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 64-78.
- Akyurt, H. & Ültay, E. (2022). Ekoturizm ve Ekoturizm Rehberliği Eğitimi Lisansüstü Tezlerinin Bibliyometrik Analizi, *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 56–70.
- Akyurt, H. & Yolasığmazoğlu, N. (2023). *Gastronomi Mühendisliği ve Eğitimi*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Balta, S. & Altıntaş, V. (2012). *Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Baltacı, M. & Ay, H. M. (2017). Seyahat Acentalarının Satış Geliştirme Faaliyetlerine Verdikleri Önem ve Yeterlilik Düzeyi, *Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 99-107.
- Bunruamkaew, K. & Murayama, Y. (2011). Site Suitability Evaluation For Ecotourism Using GIS& AHS: A Case Study Of Surat Thani Province. Thailand, *Social and Behavioral Sciences*, 21, 269- 278.
- Cavlek, N. (2002). Tour operators and sustainable development—a contribution to the environment. *Journal of Transnational Management Development*, 7 (4), 45-54.
- Courvisanos, J., & Jain, A. (2006). A framework for sustainable ecotourism: Application to Costa Rica. *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 3(2), 131-142.
- Erdal, H. & Korucuk, S. (2018). İmalat İşletmelerinde Yeni Ürün Geliştirme Kriterleri: Karadeniz Bölgesi Örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 99-112.
- Erdoğan, N. (2013). Seyahat Acentaları Örneğiyle Turizmde Sürdürülebilirlik: Ekoetiket, Sertifikasyon Ve Akreditasyon Programı, *Verimlilik Dergisi*, 3, 65-92.
- Gökyer, E., Öztürk, M., Tekiner, F. & Özsoy, H. (2017). Bartın İlinde Yerel Halkın Ekoturizm ve Ekoturizm Alanlarına İlişkin Algılarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı 3, 177-185.
- Güdü Demirbulat, Ö. (2012). İş Görenlerin Mobbinge Maruz Kalma Durumları: Trabzon İli A Grubu Seyahat Acentaları Örneği. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 27-40.
- İşler, H. & Akyurt, H. (2021). AHP Yöntemi ile Seyahat Acentalarının Ekoturizm Kriterleri Algılarının Tespiti: Giresun Örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1103-1121.
- Ilgaz, B. & Kozak, M. (2019). Turistlerin Destinasyon Seçim Kriterlerinin Değerlendirilmesi: AHS ve TOPİS Uygulaması, Emir, O. (Ed.), 20. *Ulusal-4. Uluslararası Turizm Kongresi*, (s.496-503). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Karaatlı, M. & Davras, G. (2014). Tedarikçi Seçiminde Analitik Hiyerarşi Prosesi ve Hedef Programlama Yöntemlerinin Kombinasyonu: Otel İşletmelerinde Bir Uygulama. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 182-196

- Kaya, M. C. (2021). Turizmin Mevsimsellik Sorunu Çözümünde Kongrelerin Rolü: Trabzon Yerel Paydaşları Üzerinde Bir Araştırma, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 119-136.
- Khairat, G. & Maher, A. (2012). Integrating sustainability into tour operator business: an innovative approach in sustainable tourism. *Tourism: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 7(1), 213-233.
- Kıvılcım, B. (2020). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Seyahat Acentalarının Ekoturizm Faaliyetleri: Doğu Karadeniz Bölgesinde Bir Araştırma. *Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Marin-Pantelescu, A., Tăchiciu, L., Căpușneanu, S. & Topor, D.I. (2019). Role of Tour Operators and Travel Agencies in Promoting Sustainable Tourism. *Amfiteatru Economic*, 21(52), 654-669.
- Öztürk, B. & Ergün, E. (2020). Konaklama İşletmelerinin Seyahat Acentalarını Tercihlerinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 946-963.
- Perçin, S. & Bektash, E. (2018). Turizm Şirketlerinin Hizmet Kalitesinin Değerlendirilmesi: Trabzon İli Örneği, *Anadolu İktisat ve İşletme Dergisi*, 2(1), 1-23.
- Rahemtulla, Y. G. & Wellstead, A. M. (2001) *Ecotourism: Understanding The Competing Expert And Academic Definitions*, Information Report Nor-X-380, Canadian Forest Service Northern Forestry Centre
- Rahimian, M., Masoudi Rad, M. & Zareei, H. (2022) The effects of the Covid-19 pandemic on ecotourism, a study from West of Iran. *Frontiers Public Health*, 10, 1-11.
- Riaz, A. R. (2022). Ecotourism evaluation of concepts and impact on germany. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 28(S6), 1-16.
- Saaty, T. L. (1980), *The Analytic Hierarchy Process*, USA: McGraw Hill.
- Saaty, T. L. (1990). How to make a decision: The analytic hierarchy process. *European Journal of Operational Research*, 48(1), 9-26.
- Saaty, T. L. (2008). Decision making with the analytic hierarchy process. *International Journal of Services Sciences*, 1(1), 83-98.
- Taş, S. (2012). *Trabzon ve Ekoturizm: Yerli Ziyaretçilerin Yöreyi Değerlendirmesine Yönelik Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- TC Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023a). *Yıllara Göre Seyahat Acentası Sayıları*. (Erişim Tarihi: 11.01.2024). <https://yigm.ktb.gov.tr/tr-243988/yillara-gore-seyahat-acentasi-sayilari.html>
- TC Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023b). *Basın Haberleri*. (Erişim Tarihi: 13.01.2024). <https://basin.ktb.gov.tr/TR-357511/trabzon-10-ayda-1-milyon-216-bin-37-ziyaretci-agirladi.html>
- Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2023). *Seyahat Acentaları*, (Erişim Tarihi: 25.12.2023), <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-57766/seyahat-acentalari.html>
- Travelogue, J. (2023). *Ways COVID-19 Has Changed Sustainable Travel*. (Erişim Tarihi: 11.01.2024). <https://medium.com/@jayrald.ado/the-new-normal-of-ecotourism-10-ways-covid-19-has-changed-sustainable-travel-ae46fcc8739b>
- Tsai, Y.-H. (2017). Travel agency managers' perceptions of tourism industry employability. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 20, 122-133.
- Turan, M. & Akyurt, H. (2021). Turizm Yöneticilerinin Ekoturizm Algısının AHP Yöntemi ile Belirlenmesi: Giresun İli Örneği, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(25), 660-678.
- Tursab Akademi. (2019). *Turizme Giriş Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü*. Ankara: Tursab Yayınları.
- Uğur, U. & Saroğlu Uğur, S. (2019). Tatilde Nereye Gitsek? Turizmde Analitik Hiyerarşi Süreci Yöntemi ile Destinasyon Seçimi, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 261-270.
- Ullah, K. M. & Hafiz, R. (2014). Finding Suitable Locations For Ecotourism Development In Cox's Bazar Using Geographical Information System and Analytical Hierarchy Process. *Geocarto Internationali*, 29(3):256-267.
- Ültay, E., Akyurt, H. & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 188-201.
- Ültay, E., Balaban, S. & Ültay, N. (2021). Content Analysis of the Studies Examining the Teachers' and Preservice Teachers' Views on STEM Education. *Turkish Journal of Primary Education*, 6(2), 109-125.
- Vaidya, O. S., & Kumar, S. (2006). Analytic hierarchy process: An overview of applications, *European Journal of Operational Research*, 169(1), 1-29.
- Yolasiğmazoğlu, N. (2023). Su Ürünleri Tesislerinin Ekoturizm Üzerindeki Etkileri. *DÜMAD (Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi)*, 6(1), 112-132.
- Zere, S. & Çavuş, A. (2020). Yerel Halkın Ekoturizm Algısı: Giresun İli Örneği, *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 43, 173-192.